

Kalaallit Nunaata orpiuteqarfianut nassuiaat

KØBENHAVNS UNIVERSITET

Nunatsinni Orpiit

Kalaallit Nunaata orpiuteqarfia ilisimatusarnissaq siunertaralugu ikkus-suiufigineqarsimavoq. Nunarsuarmi tamarmi orpiuteqarfeqartarpoq, orpiuteqarfilli Narsarsuarmiittoq issittup kujasinnerusortaani orpeqarfiit qassinnguit ilagaat. Orpiuteqarfinni takuneqarsinnaasarpog orpiit assigiinngitsukkuuttaat qanoq naajartortarnersut, taakku naatsiivinnut annerusunut orpilersuiffinnullu isumassarsiorfissiaasarpog, aammali ilisi-matuussutsikkut misissuiffissiaasarlutik, soorlu orpiit eqqarleriissusiinik, alliertortarnerinik pissusiinillu. Orpiuteqarfiilli orpinnut tunngasuinna-aneq ajorput, aammali uumassusillit orpinnik inuussuteqartut orpinniit-tullu ilanngullugit eqqarsaatigineqartarlutik. Taamaammat orpiuteqarfiit aamma uumasunik, pupinnik naasunillu nalinginnaasumik orpinnut attuumassuteqartartunik misissuiffissaqqissuusarpog.

Kalaallit Nunaanni naasartut orpinnik pilutalinnik orpikkaanillu qassin-guanik ilaqarput. Kisiannili ujarangornernik misissuisarnerni, ilaatigut sermersuup ataani nassaaniq misissuisarnertigut paasineqarpoq ukiut 2,5 mio. missaasa matuma siorna sermersuaqarnerit aallartitsinnissaat sioqqullugu Kalaallit Nunaat tamalaarpasuarfik naasoqarfiusimasog qassiinik orpeqarlunik pilutalinnik meqquataasallinnillu. Kalaallit Nunaata orpiuteqarfiani takuneqarsinnaasut silap pissusia massakkutut itsillugu Kalaallit Nunaanni orpiit assigiinngitsorpasuit uumasinnaasuseqarput. Taamaammat eqqoriarneqarpoq Kalaalli Nunaat amerlanerusunik orpe-qannginneranut pissutaasog tassaasog nunap Amerikami Avannarlermi Europamilu orpeqarfinnut ungasinnerujussua.

Ukiuni 100 sinneqartuni Narsarsuup eqqaani orpinnik naatitsineq mi-silerarneqartarsimavoq. Siullit tassaapput Roseningep orpii, 1893-imi qinngorpasinnerusumi ikkunneqartut, marlussuillumi suli uumaapput. 1950 aamma 1960-ikkunni orpiit Roseningit eqqaanni Qanassiassani ik-kussuisoqarpoq, aallartisarnermilu ajornartorsiuteqaraluaqisog paasinar-sivoq orpiit meqquataasallit assigiinngitsut Kujataani naalluarsinnaasut. Tamanna sapiissuseqarnerulersitsivoq, 1970-ikkunilu Narsarsuarmi suli amerlanerusunik ikkussuisoqarneranik kinguneqarluni – kingorna Kalaal-lit Nunaata orpeqarfinngortussamik.

Narsarsuarmi orpiit ikkussat ilisimaneqartut siulit 1966-imi ikkunne-qarput. aakku tassaapput orpiit meqquataasaartartut sibiriameersut

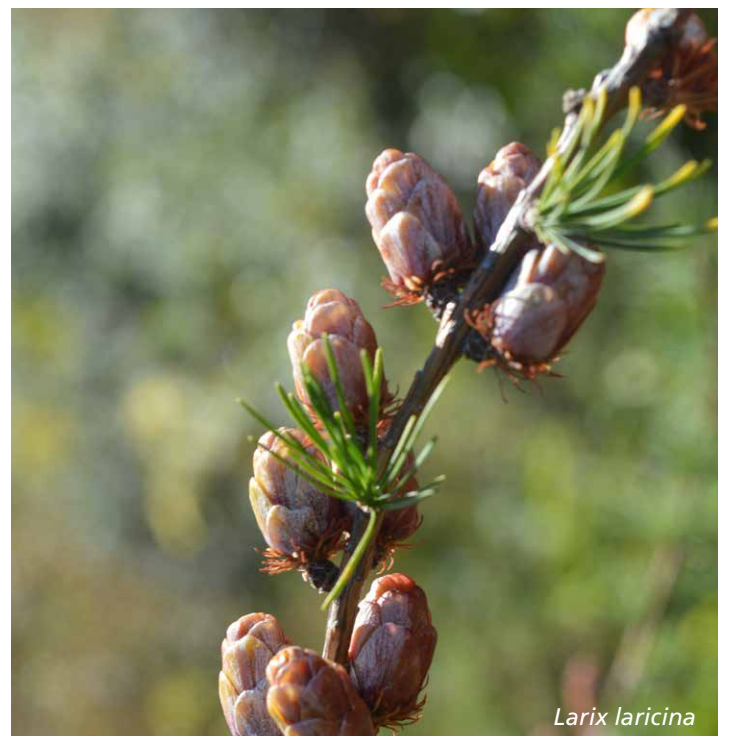
Salix glauca

qallunaatut lærketræ-nik taaguutillit (*Larix sibirica*), taakkulu mittarfi-up avannamut kangiani narsartami suli tassa napapput. Søren Ødum Hørsholmip Orpeqarfianeersog 1970-ikkunni ikkussuinerfik anneru-sumik suliniuteqartuuvoq taavalu 1976-imi orpiit Rocky Mountainsini Alaksamilu katersukkat ikkussorpai. 1976-imiit maannamut ikkussorne-qartut ilaattaq Nuup Kangerluani Kangerlussuarmilu ikkussorneqarput. Narsarsuarmi ikkussukkat ineriartornerat naapertorlugi orpeqarfivimmik pilersitsinissaq isumaliutigineqalerpoq, 2004-imiilu aasaaneraniilu Kalallit Nunaata Orpiuteqarfia atoqqartinneqarpoq.

Orpiuteqarfik

Kalaallit Nunaata Orpiuteqarfiani orpiit ukiut 40 sinneqartut ingerlane-ranni ikkussorneqartarsimapput. Orpinnut ajornartorsiutaasut tassaap-put aasat nillertarnerat panertarneralluunniit, kiisalu anorersuarsuit ukiukkullu kiassutsip allanngornerujussua. Pissutsit tamakku orpinnik innarliisarpog. Orpiit aalajangersimasut qasseerpassuit silap pissusianut naleqqussarniarnerminnik ajornartorsiuteqarnerat erseqqippoq, amer-laqaallu innarlarsimasut toquinnarsimasulluunniit. Sibiriamiut lærkiat kiisalu Cembrafyri eqqaasannikkaani orpiit innarliaannerisut amerla-nerusut Amerikap Avannarliup kippasissuani qaqqartuuneersuupput, Narsarsuarmisut aqqaarsaartumik niggerfiusarlutik. Naasut nunavissu-arpassinneersut toqujanerusut paasinarsimavoq. Rødgren (orpilias-sat) (*Picea abies*) kiisalu Skovfyri (sallilikkiassaq) Skandinaviameersog Kujataani misilerarneqqaqqartuupput, taakkulu uumalluarnerpaaneq ajorput. Siunissami Kalaallit Nunaat kiannerulissagunaraluartog orpinnut assigiinngitsunut amerlasuunut suli uumaffigiuminaassaaq.

Orpiuteqarfik 150 ha-mik (1,5 km²) annertussuseqarpoq Suuluaqqallu Qaqqaanilluni, taassuma kangimut avannamut qooruani kiisalu narsar-tami. Suuluaqqap Qaqqaa tassaavoq siullullugu ikkussuiffigineqartog. 1976-miit 130000-iniit sinnilinnik ikkussuisoqarsimavoq, taakku assi-giinngitsut 200 sinneqarput kingunissallu 600 sinneqarlutik. Ikkussukkat kingunissallu ilaat qassit suli uummaansut ilisimalluarneqanngilaq, kisiannili 2013-imiit assigiinngitsut 51-it suli uummaasut nalunaarsor-simavavut. Pisummik aqqut orpiuteqarfiup pisoqaanersaatigoorpoq, quppersakkamilu matumani ikkussukkat aqquataani sanioqqunneqartus-sat ilaat oqaluttuarineqarput.

Larix laricina

Orpiuteqarfimmi pisuttuarneq

Nunap assingani orpiit ataasiakkaat immikkut normulersornikut takuneqarsinnaaput.

1 Lærkit

Orpiuteqarfimmi orpiit lærkit sumi tamaani ipput. Orpiit ilaat ikittunnguakkuutaarlugit ikkussugaapput misilerarumallugit, piffissalli ingerlanerani oqqutanngortussanngortitaasarput, aammattaq Sibiriap lærkiinik amerlaqisunik (*Larix sibirica*) ikussuisoqarsimavoq. Aqqusineeqqap talerpiata tungaanit lærkerujussuit tagiussilluni kinguaassititsinermut misiligutaqqaarsimapput. Ullumikkut tamaani orpiit portunerit ilagilersimavaat (2021-mi 15 m). Lærkit amerlanerit Sibiriameersuupput, aqqusineeqqalli saamiata tungaani lærkit allat naammattuugassaapput, tassa Tamarack (*L. laricina*), Amerikami Avannarlermeersut. Taakku amitsuajaallutik amitsunillu avalequteqarlutik, oqitsunik tungjuartunik qorsorpallutunik meqquutaasaqarlutik allanit immikkoortikkuminarput. Taakku saniatigut Europap lærkii (*L. decidua*), subalpin lærk (*L. lyallii*), alpineersut hybridlærk (*L. lyallii x occidentalis*) kiisalu dahurisk lærk (*L. gmelinii*) orpiuteqarfimmi naammattuugassaapput.

2 Orpigaqarfik

Kujataa Norgep kujataasulli kujasitsigivoq, Narsarsuarlu avaleqiaikulunik (Betula pubescens var. pumila) nammineq naasartunik orpigaqarfeqarnissamut naammattumik kiassuseqarpoq. Tassalu avalaakiakuloq mikisut aqqusineeqqat sinaaneerrapput. Avalaakiakuloq taakku Europap avannaani ilisimagaanni atsillutik sangujoraarlutillu naasimanerat tupiginnigtsuugassaangilaq. Pissutaagunarpoq amerikap avalaqiaanik kirtelinik (*Betula glandulosa*) akugasaammata. Nunap nammineq naaneri allat sumi tamaani ittut tassaapput orpikkat (*Salix glauca*). Taakku meterinik marlussunnik takissusileqalikkajupput pilutaallu qaqortunik meqquusaqartarlutik. Tamaani nammineq nassaartut allat tassaapput napaartut (*Sorbus groenlandica*) taakkuli ataasiakkaajunerullutik oqqunerusuni naasarput.

3 Ædelgrani

Orpiuteqarfimmi sallilikkiassanik assigiinngitsunik qassinik ikkussuisoqarsimavoq. Amerlanerit tassaapput qallunaatut taaguutillit Klippe-ædelgran (*Abies lasiocarpa*) aamma Balsamgran (*Abies balsamea*), Amerikap avannarliup kitaani qaqaneersut arlaalu Amerikap avannarliup kangissuani atsinnerusumeersut. Orpiit taakku tamarmik ineriartorluarput, ukiulli ilaanni pingaartumik Balsamgranenip kingunissai meqquutaasalu innarlarsarput. Innarlarsarnerat aasap naappallaarnera pillugu ukiortinagu kingunissat inerinngitsoortarnerannik pissuteqarsinnaavoq, aammali ukiukkut niggersarnerani parnuttarsimasinnaapput. Meeqquutaasat toqunerit aappillersarput, ukiuni qassiini atasaramik orpiit ajoquserneri nunami erseqqittaqaat. Nutaaliorneri toqusimappata nutaanik nutaaliorinnaavoq, taamalu orpik nutaaliornerpassuaqassaaq – "kandelabergraner". Aqqusineeqqap eqqaani marlussuit takussaapput.

4 Kakillarnat

Nunarsuup avannarpasinnerusortaani orpipassuaqarfii meqquutaas-aqarfiukkajupput, taakkuli namminerinnarlutik Kalaallit Nunaannut siammarsimangillat. Kalaallit Nunaata namminerpiaq orpik meqquutaasalituaa tassaavoq kakillarnaq (*Juniperus communis ssp. alpina*). Taanna avannarpasissutsit 69-iat tikivillugu naammattuugassaavoq. Orpiup taassuma Europami eqqarluni assigipaluppai, tallingaernerli ajorpoq nuna atuarlugu naasarami imaluunniit qaarsut ujaqqallu taliffigalugit naasarami. Kigaatsumik naajartortarpoq, ukiunillu untritilinnik arlalinnik ukioqalersinnaalluni.

5 Contorta (*Pinus contorta*)

Sallilikkiassat amerlanaarlugit ikkussukkat ilaat, ilaatigullu assut naalertartortut ilaat, tassaavoq contortafyr (*Pinus contorta*) Amerikap avannarliup kitaaneersoq. Uani aqqusineeqqap killingani contorta Colorado (USA) qaqqaaneersuuvuq 1976-imi ikkussaalluni. Oqqusumiinngikku-luarluni naalluarsimavoq, kisiannili 2018-2019-imi ukiuunerani niggersarnerani timitaa qullorsimalluni. Orpik napatiinneqarpoq, immaqali

innarlarsimagaluarluni uummannaarsinnaavoq. Aqqusineeqqat sinaani contortat allarpassuit naasimapput, taannali pisoqqaanersaraat.

6 Douglasgrani

Orpiliassarsuaq Douglasgrani (*Pseudotsuga menziesii*) Amerika avannarliup orpigaa Europap avannaata orpippassuini ikkussorneqakkajuttartuq. Douglasgrani orpeqarfiup killinganiinneq ajorpoq, kisiannili Rocky Mountainsini qatsissorsuarmi naasinnaasarluni, aamma maani orpiuteqarfimmi misilinneqarsimalluni. Orpeq kialaartumi sivinganermi oqqusumiikkaluarluni kiisalu issulluni orpingaatsiarsuanngorsimagaluaruni taamattoq kaarfa tukattuuvuq, orpiup nutaaliai meqquutaasalu nerrup panertitsisarneranik ajornartorsiu-teqarpoq, nutaaliaalu uummaasut amerlanerit nunamut qanittumiipput ukiup aputaanit illersugaallutik.

7 Poppeli¹

Orpiuteqarfiup ilaani qassiini balsampoppelinik (*Populus balsamifera* aamma *P. trichocarpa*) sumiiffinnit akuukkanillu assigiinngitsuneersunik naatitsisoqarsimavoq. Saamiatungaani ipput Alaskap timerpasissuaneersut qassiit. Orpiit meqquutaassallit saniatigut poplit Kujataani naanisamut periarfissaqarnerpaajupput. 2021-imi orpiit portunersaat 15 meteriupput, Narsarsuarmi mittarfiup pisortaata illuata sanianiittoq 16 meterinik takissuseqalersimavoq. Poppelikkut allat assigalugit sormamigut nutaaliortartuuvuq, ivikkallu misissoraanni orpeerannguti qassiit piffissap ingerlanerani immaqa angisuunngorsinnaasut takuneqarsinnaapput. Taamaallitutik orpiit eqimmattut ataasinnarmik aallaavillit naasinnaapput.

8 Hvidgrani²

Orpiit amerlanerpaanngorlugit sumiiffinnillu amerlanerpaanit aallugit ikkutat ilaat tassaapput Hvidgrani (*Picea glauca*). Amerika avannarlermi assut siammarsimapput, siammarsimaffiinilu avatangiisit assigiinngisitaqimmata qanoq naalluartigisarnerat assigiinngissitaarpoq. Ilaat kusanarlutik naasarput taavalu aasat pueqqoraluaraangata ukiullu niger-tugaluaaraangata innarlissanatik. Allat naalluannginnerusarput aammalu kumannit saassunneqartarlutik qularnanngitsumik sanngiillereersimantertik pissutigalugu. Taama sassunneqarsimanerannut takussutissaasarput nutaaliaat meqquutaasaaillu eqitersimasarmata, kiisalu nutaaliaat qaqortumik kutsuusaqalersimasarmata kumaat piliarisaannik. Kumaat imminni mikisunnguusarput.

9 11 Engelmansgrani

Orpik Hvidgranenimut assingoqisoq, aammalu orpiuteqarfimmi silap pissusianut naleqqussarluarsimasoq tassaavoq Engelmansgrani (*Picea engelmannii*). Engelmansgrani qaqqaniinnerusarpoq taavalu qaqqsuaqarfinni Rocky Mountainsini, kujammut Mexicomii avannamut Canaedami British Columbiap avannarpasinnerusortaanut atamasuniit-tarluni. Lærkimut Sibiriameersutulli sumiiffinnit assigiinngitsuneersut ikittunnguutillugit ikkussorneqarsimapput, ataatsimoortitali amerlanerisut ataasiartat ikkussorneqarsimapput oqqutanngortinniarlugit orpinnut innarliarnerusunut nagguissaq pitsaanerulersikkumallugu. Orpiit uani takussaasut tunuliaquttatut ikkusukkanut ilaapput.

10 Sallilikkiassat: Skovfyri aamma Cembrafyri

1800-ikkunni Kujataani orpinnik ikkussuineq misilinneqarmat kingunissat Skandinaviap avannaanit pissarsiarineqarput. Kangerluppasinnerusumi (Qanassiassani) skovfyreqarpoq 120-inik ukiulimmik, orpiuteqarfimmili skovfyrit (*Pinus sylvestris*) uumalluannginnerusarnerat piffissap ingerlanerani paasineqarpoq. Paarlattuanilli uissuumissutigineqarpoq Cembrafyri (*Pinus cembra*) Mongoliameersut maannamut sulii kusanaqimmata kumannillu pineqassanatik. Skovfyri aamma Cembrafyri meqquutaasamikkut immikkoortikkuminartuupput. Cembrafyri takisuunik qituttunik meqquutaasaqarpoq qaamasunik nimeruaartunik, Skovfyriillu meqquutaasai naatsupput qeratasuullutik.

¹ Akilinermiut (Inupiaq) taaguutaat: Ninnuq (poplar/cottonwood)

² Akilinermiut (Labradorimut) taaguutaat: Napaartutuinnaq (white spruce/black spruce)

Betula pubescens

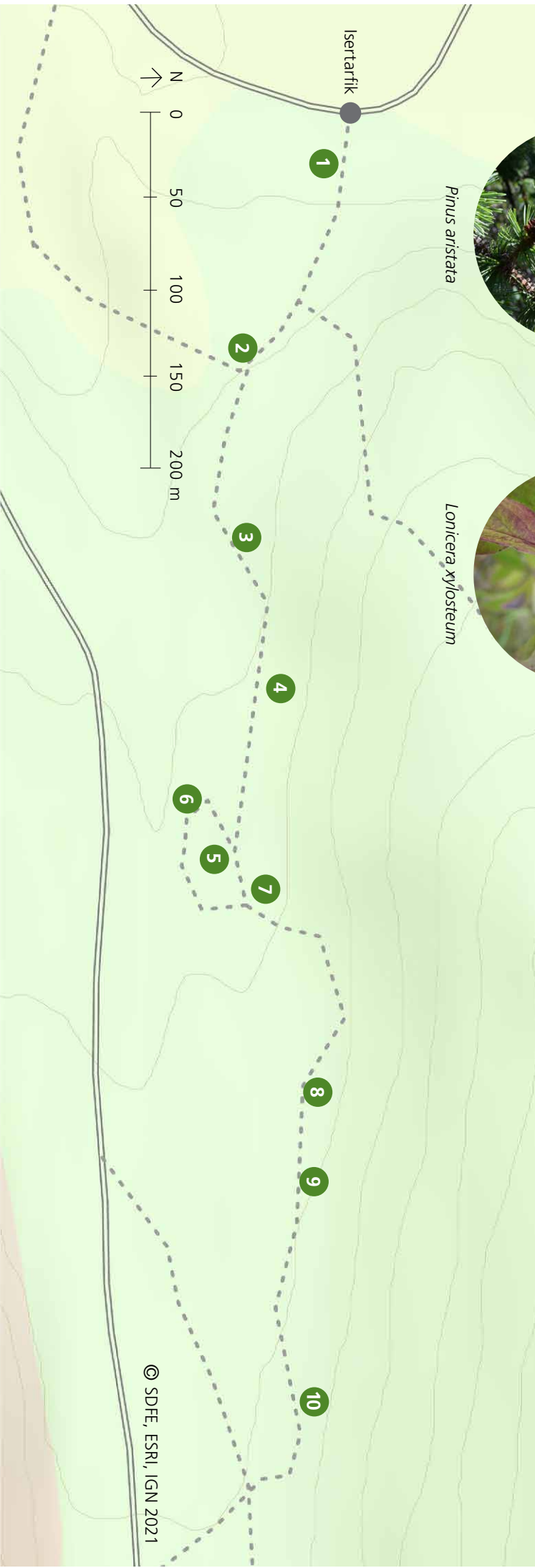
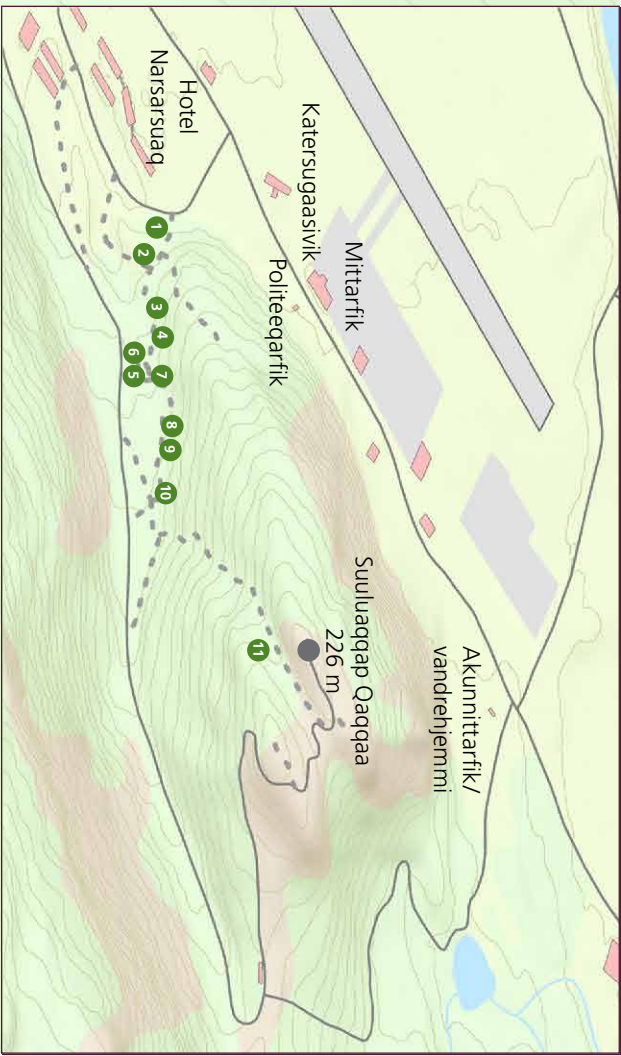
Abies balsamea

Pinus aristata

Lonicera xylosteum

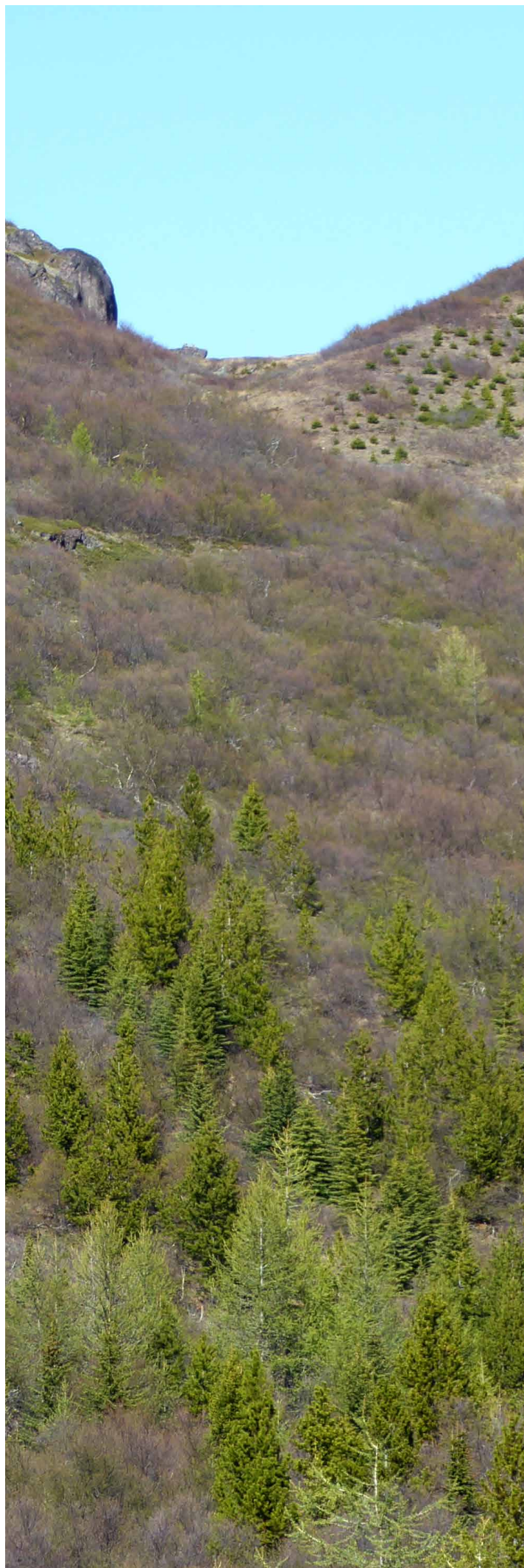

Kalaallit Nunaata Orpiuteqarfianut tikilluarit

Kalaallit Nunaata Orpiuteqarfia Narsarsuarmi ippoq, mittarfi-
miit meterinik untritolinnik arlalinnguaannarnik ungasissuse-
qarluni. Suuluuqqap Qaqqaanut pisummik aqqusineq atuaruk-
ku tikissavat.

Quppersagaq manna G.B.I Hartmann's Familiefond taperser-
suisoralugu Nunalerinermut, Imminut pilersornermut, Nukissi-
uteqarnermut Avatangiisinillu Naalakkersuisoqarfiup kiisalu
Københavnip Universititia suleqatigiinnerisigut saqqummersin-
neqarpoq.

Orpiuteqarfik ilisimatusaatinik eqiteriffiuvoq qinnuigaassilu
atortut attorneqassanngitsut orpikkallu orpiillu nutsunneqas-
sanngitsut.

OQAASERTAI ASSITAALU: HENRIK MEILBY, KENNETH HØEGH, BIRGITTE JACOBSEN

AAMMA ANDERS RÆBILD

NUTSERISQ: KELLY BERTHELSEN

NUNAP ASSINGA: PATRIK KARLSSON NYED

ILUSILERSUINEQ: JETTE ALSING